

Migracions i relacions interculturals**2014/2015**

Codi: 101246

Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500256 Antropologia social i cultural	OT	3	0
2500256 Antropologia social i cultural	OT	4	0

Professor de contacte

Nom: Dan Rodríguez García

Correu electrònic: Dan.Rodriguez@uab.cat

Utilització de llengües

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: No

Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

Ser estudiant de 3r o 4rt curs del Grau d'Antropologia.

Objectius

El fenomen de les migracions i les relacions interculturals és enormement ampli i complex. L'objectiu general d'aquest curs és oferir un utilatge fonamental i eines d'anàlisi crítica per poder comprendre i aproximar-se de forma organitzada a l'anàlisi d'aquesta realitat.

Els objectius concrets són els següents:

1. Familiaritzar-se amb els conceptes fonamentals i les principals teories explicatives del fenomen migratori, la diversitat cultural i les relacions interculturals implicades.
2. Conèixer les etapes fonamentals i tendències actuals de les migracions internacionals, així com el panorama sociodemogràfic a nivell global (Món) i local (Europa, Espanya i Catalunya).
3. Conèixer els principals models, debats i tendències en gestió de la immigració i la diversitat cultural, tant a nivell global com a nivell local.
4. Desenvolupar una perspectiva d'anàlisi històrica, holística (de conjunt), reflexiva i crítica sobre els fenòmens migratoris, la diversitat cultural, i les relacions interculturals, que permeti emetre judicis basats en la informació i l'anàlisi rigorosos.
5. Conèixer i utilitzar diferents fonts (bibliogràfiques, multimèdia, etc.) per a l'estudi de les migracions i la interculturalitat.
6. Desenvolupar habilitats escrites i comunicatives a través de l'estudi i el treball individual i grupal.

Competències

Antropologia social i cultural

- Aprehendre la diversitat cultural a través de l'etnografia i avaluar críticament els materials etnogràfics com a coneixement de contextos locals i com a proposta de models teòrics.
- Demostrar que es coneix i es comprèn la història de la teoria antropològica i la gènesi dels seus conceptes bàsics.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Produir materials relacionats amb la diversitat cultural susceptibles de tenir un impacte crític en les concepcions de sentit comú.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
- Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar críticament les dades procedents de les recerques i els informes antropològics
2. Analitzar un fet d'actualitat des de la perspectiva antropològica
3. Avaluar críticament els models teòrics explícits i implícits als materials etnogràfics.
4. Enumerar les teories sobre l'espècie humana i posar-les en relació amb la producció de la societat i la cultura
5. Exposar en forma narrativa els resultats del treball, d'acord amb els cànons crítics de la disciplina i tenint en compte els diferents públics a qui van dirigits
6. Identificar els desenvolupaments disciplinaris recents i la vinculació de la teoria antropològica amb les disciplines socials afins en el seu desenvolupament històric i en les tendències interdisciplinàries actuals.
7. Identificar els processos diversos de relació entre les poblacions humanes i el seu hàbitat.
8. Identificar la variabilitat sociocultural en contextos etnogràfics específics.
9. Identificar les idees principals i les secundàries i expressar-les amb correcció lingüística.
10. Identificar les tendències interdisciplinàries actuals compartides per l'antropologia i les disciplines socials afins en el camp respectiu.
11. Integrar enfocaments interdisciplinaris en els àmbits de l'educació, els sistemes de sexe-gènere i els sistemes d'inclusió-exclusió social.
12. Participar en debats sobre fets històrics i actuals respectant les opinions dels altres participants.
13. Produir materials sobre les relacions entre població humana i medi susceptibles de tenir un impacte crític en les concepcions polítiques i de sentit comú en els seus respectius camps.
14. Sintetitzar els coneixements adquirits sobre la relació entre naturalesa, cultura i societat.

Continguts

Aquesta és una assignatura de segon semestre de tercer i quart curs del Grau en Antropologia Social i Cultural, dedicada a oferir formació sobre migracions (mobilitat humana) i relacions interculturals. S'abordaran conceptes bàsics, teories, dades i tendències sobre migracions internacionals i relacions interculturals relacionades amb el fet migratori.

El curs s'estructura en dues parts: la primera per a l'explicació de continguts teòrics, i la segona per a les presentacions grupals en classe. La primera part, d'explicació de continguts teòrics, es divideix al seu torn en dos blocs: 1) Migracions internacionals, i 2) Relacions interculturals:

Migracions:

- Conceptes fonamentals sobre migracions. Antropologia de les migracions.
- Teories i tipologies sobre migracions.
- Context global, etapes històriques, i tendències de les migracions internacionals.

- Transnacionalisme i glocalitat (local i global).
- Mobilitat i control. Migracions forçades. Estudis de cas.
- Panorama sociodemogràfic de les migracions internacionals: Món, Europa, Espanya, Catalunya.
- Cas local: Retorn i nova emigració d'espanyols a l'estranger en el context de crisi econòmica.

Relacions interculturals:

- Repàs de conceptes fonamentals sobre cultura i diversitat.
- Teories i models de gestió de la diversitat en contextos d'immigració. Integració, pluralisme i interculturalitat.
- Les polítiques de la identitat: usos i abusos contemporanis de la idea de cultura i diferència en contextos d'immigració i super-diversitat.
- El concepte de "segona generació"
- Claus i tendències en gestió de la immigració i la diversitat. Estudis de cas.

Metodologia

El curs s'estructura en dues parts: la primera per a l'explicació de continguts teòrics, i la segona per a les presentacions grupals en classe.

La metodologia del curs es basa en: classes teòriques amb suport audiovisual, lectura de textos (obligatoris i recomanats), treball en grup (escrit i presentació oral), debats guiats en classe, i examen final escrit. Les dues terceres parts del curs es dediquen a l'exposició de continguts teòrics per part del professor, i la tercera part a la presentació de treballs-exposicions grupals a classe per part de l'alumnat.

El material fonamental del curs és, a més de les classes teòriques, una bibliografia seleccionada i organitzada temàticament, una part de la qual és de lectura obligatòria (fonamental) per al seguiment i avaluació del curs, i l'altra part complementària.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes teòriques i debats a classe	30	1,2	1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14
Exposició oral de treball en grup	15	0,6	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14
Tipus: Supervisades			
Examen final d'avaluació continua	2	0,08	1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14
Selecció del tema de treball en grup i feedback durant el procés	16	0,64	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14
Tutories individuals	15	0,6	5, 9, 12, 14
Tipus: Autònomes			

Elaboració del treball en grup (presentació oral i treball escrit)	36	1,44	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14
Lectura de la bibliografia fonamental obligatòria i estudi	36	1,44	1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11

Avaluació

L'avaluació és continuada, i es basa en els següents criteris i distribució percentual:

- Requisit del 80% mínim d'assistència a classe per poder ser avaluat.
- Treball en grup (exposició oral i treball escrit): 50% de la nota final (Exposició oral 25% i Treball escrit 25%)
- Examen final: 50% de la nota final

Tota activitat presentada serà avaluada, i la que no es presenti constarà com a "no presentada". Per a ser avaluat per avaluació continua, i tenir opció a la reavaluació, cal haver presentat tant el treball en grup com haver fet l'examen final.

Treball en grup:

El treball es realitzarà en grups de 2-3 persones, i s'estructurarà en dues parts: una exposició a classe de durada no superior a 30 minuts; i un treball escrit a lliurar el dia de l'examen final, imprès en paper i també per e-mail (a l'adreça: dan.rodriguez@uab.cat). No s'acceptaran treballs lliurats fora de la data programada.

Com a mínim dues setmanes abans de l'inici de les exposicions, els grups de treball hauran d'haver lliurat al professor (en paper i a classe) una breu proposta de tema per elaborar el treball. Aquesta proposta, de no més d'un full, ha de contenir els aspectes bàsics del treball/exposició: nom i cognoms dels components del grup, tema (qualsevol tema dins dels àmbits tractats en el curs), justificació de la seva rellevància, estructura/índex preliminar de continguts, i bibliografia preliminar a utilitzar.

La programació de les exposicions es penjarà a l'espai del Campus Virtual. Una vegada programades, no s'acceptaran canvis en les dates d'exposició.

Després de cada exposició, de màxim 30 minuts de durada, es farà una posada en comú i debat entorn del tema presentat, amb participació tant del professor, que farà preguntes, com de la resta de la classe, als quals es demanarà també que participin amb preguntes en el debat.

El treball escrit, que desenvoluparà més a fons l'exposició, haurà de contenir un índex de continguts numerat, amb una introducció, una part central de desenvolupament, i unes conclusions, així com un apartat on constin les fonts (bibliogràfiques i unes altres) utilitzades. Haurà de tenir una extensió màxima de 25 pàgines, amb marges de 2'5cm, lletra tipus Times New Roman 12 o Arial 11, i interlineat senzill. En cas d'utilitzar gràfics, mapes o imatges, constaran a part en un annex, que no comptabilitzarà dins del límit de pàgines.

El treball/exposició serà avaluat sobre la base dels següents criteris, tots amb el mateix pes:

- Organització i estructura, nivell de redacció i expressió
- Volum, diversitat i adequació de les fonts consultades
- Capacitat d'identificació d'aspectes clau, anàlisi crítica, i claredat en les argumentacions
- Capacitat de diàleg i debat utilitzant el coneixement adquirit

La nota que s'obtingui del treball en grup (exposició i treball escrit) serà la mateixa per a tots els seus components.

Qualsevol indicatiu de plagi en els treballs (para el quin s'utilitzen diversos programes informàtics a l'ús), suposarà el suspens automàtic de l'assignatura.

Examen final:

L'examen final es basarà en els continguts globals del curs, i podrà estructurar-se com a examen tipus test o com a examen de combinació de definicions de conceptes clau del curs, preguntes temàtiques de desenvolupament, i comentari sobre la base d'un paràgraf/text. Per a la seva preparació s'hauran d'utilitzar tant els apunts de classe, com les lectures fonamentals del curs, així com la resta de bibliografia complementària.

La data de l'examen final serà el darrer dia del curs.

Avaluació final i reavaluació:

Per a ser avaluat per avaluació contínua, i tenir opció a la reavaluació, cal haver presentat tant el treball en grup com haver fet l'examen final. Només els presentats i avaluats com a suspesos per avaluació contínua podran presentar-se a la reavaluació.

El resultat de l'avaluació contínua es coneixerà com a màxim una setmana després de l'examen final.

Per als suspesos per avaluació contínua (no pels no presentats) hi haurà una oportunitat de reavaluació a partir d'un examen que suposarà el 60% de la nota final si durant l'avaluació contínua s'ha lliurat i aprovat el treball en grup (escrit exposició), i el 100% si no.

L'assistència a classe i el treball continuat (lectura de bibliografia, assistència i presentació de treball/exposició, participació en classe, etc.) són imprescindibles per dur a terme l'avaluació contínua. Tanmateix, s'exigeix puntualitat en l'assistència a classe.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Examen final d'avaluació contínua	50%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14
Treball en grup (presentació oral i treball escrit)	50%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14

Bibliografia

BIBLIOGRAFIA FONAMENTAL DE LECTURA OBLIGATÒRIA:

Arango, J. (2007) "La población mundial". En: J. Romero (coord.) Geografía Humana. Barcelona: Ariel, 2ª edición, Cap. 3 (pp. 57-105).

Arango, J. (2003) "La explicación teórica de las migraciones: luz y sombra", Migración y Desarrollo, 1: 1-29.

http://www.ucm.es/info/gemi/descargas/articulos/42ARANGO_La_Explicacion_Teorica_Migraciones_Luces_Som

Castles, S.; Miller, M. (2004) "Introducción". En: La era de la migración: movimientos internacionales de población en el mundo moderno. México: Universidad Autónoma de Zacatecas, pp. 11-32.

http://biblioteca.diputados.gob.mx/janium/bv/ce/scpd/LIX/era_mig.pdf

Kottak, C. (2007) Capítulos 3 ("Cultura"), 4 ("Etnicidad y raza"), 12 ("El sistema mundial moderno") y 14 ("Intercambio cultural y supervivencia") de: Introducción a la Antropología Cultural. Espejo para la humanidad. Madrid: McGraw-Hill.

Manuales de referència:

Barañano, A. et al. (coords.) (2007) Diccionario de las Relaciones interculturales. Diversidad y globalización. Madrid: Complutense.

Blanco, C. (2000) Las migraciones contemporáneas. Madrid: Alianza.

Giménez, C.; Malgesini, G. (2000) Guía de conceptos sobre migraciones, racismo interculturalidad. Madrid: Catarata.

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA:

1. Migracions

Manuales i lectures generals:

Blanco, C. (2000) Las migraciones contemporáneas. Madrid: Alianza.

Bretell, C.; Hollifield, J. (2008) Migration Theory: Talking Across Disciplines. New York: Routledge, 2nd ed.

Cardelús, J.; Pascual de Sans, À. (1979) Movimientos migratorios y organización social. Barcelona: Península.

Castles, S.; Miller, M. (2009) The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. Hampshire: Palgrave, Macmillan, 4th edn.

Checa, F; Checa, J.C.; Arjona, A. (eds.) Migración y derechos humanos. Barcelona: Icaria.

Cohen, R. (2008) Global Diasporas. Abingdon: Routledge.

De la Dehesa, G. (2008) Comprender la inmigración. Madrid: Alianza.

Giménez, C. (2003) Qué es la inmigración. Barcelona: Integral.

Giménez, C.; Malgesini, G. (2000) Guía de conceptos sobre migraciones, racismo interculturalidad. Madrid: Catarata.

International Migration Law: Glossary on Migration - IOM:

www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/serial_publications/Glossary_1

Koser, K. (2007) International Migration: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press.

Legrain, P. (2008) Inmigrantes. Tu país. Barcelona: Intermón Oxfam.

Livi-Bacci, M. (2012) Breve historia de las migraciones. Madrid: Alianza Editorial.

Massey, D.; Arango, J.; Hugo, G.; Kouaouci, A.; Pellegrino, A.; Taylor J. (eds.) (2009) Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium. New York: OUP.

Ribas Mateos, N. (2004) Una Invitación a la sociología de las migraciones. Barcelona: Bellaterra.

Naïr, S.; De Lucas, J. (1999) El desplazamiento en el mundo. Inmigración y temáticas de identidad. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Naïr, S. (2001) La inmigración explicada a mi hija. Barcelona: Plaza y Janés Editores.

Naïr, S. (2006) Y vendrán. Las migraciones en tiempos hostiles. Barcelona: Bronce.

Portes, A.; DeWind, J. (Ed.) (2006) Repensando las migraciones. Nuevas perspectivas teóricas y empíricas. Zacatecas: Universidad Autónoma de Zacatecas.

Sayad, A. (1992) L'immigration ou les paradoxes de l'alterité. Brussels: De Boeck-Wesmael.

Segal, U.; Elliott, D.; Mayadas, N. (2010) Immigration Worldwide: Policies, Practices, and Trends. New York: OUP.

Spencer, S. (ed.) (2003) The Politics of Migration: Managing Opportunity, Conflict and Change. Oxford: Blackwell.

Vertovec, S. (2010) *Transnationalism*. London: Routledge.

Vargas-Silva, C. (ed.) (2012) *Handbook Of Research Methods In Migration*. Northampton, MA: Oxford University Press.

Immigració al Sur d'Europa, Espanya, Catalunya:

Aja, E.; Arango, J.; Oliver, J. (dirs.) (2012) *La hora de la integración*. Anuario de la inmigración en España. Edición 2011. Barcelona: CIDOB.

Alarcón, A. (dir) (2010) *Joves d'origen immigrant a Catalunya. Necessitats i demandes. Una aproximació sociològica*. Barcelona, Secretaria de Joventut.

Aparicio, R.; Tornos, A. (2012) *La socialización juvenil de las segundas generaciones de la inmigración: factores, metas, transformaciones identitarias*. Madrid, Ministerio de Empleo y Seguridad Social.

Bruquetas-Callejo, M. et al. (2011) *The Case of Spain*. In *Migration Policymaking in Europe: The Dynamics of Actors and Contexts in Past and Present*, eds. G. Zincone, R. Penninx, y M. Borkert. Amsterdam: Amsterdam University Press - IMISCOE, pp. 291-323.

Cabré, A. (1999) *El sistema català de reproducció: Cent anys de singularitat demogràfica*. Barcelona: Proa.

Cachón Rodríguez, L. (2008) "La integración de y con los inmigrantes en España: debates teóricos, políticas y diversidad territorial", *Política y Sociedad*, 45 (1): 205-235.

Candel, F. (1967) *Els altres catalans*. Barcelona: Edicions 62.

Candel, F.; Cuenca, J.M. (2001) *Els altres catalans del Segle XXI*. Barcelona: Planeta.

Colectivo IOÉ (1999) *Inmigrantes, trabajadores, ciudadanos. Una visión de las migraciones desde España*. Valencia: Universitat de Valencia.

Domingo, A. (2010) "La immigració i els reptes de futur en la Catalunya del 2030", *Quaderns d'Acció Social i Ciutadania*. Barcelona, Departament d'Acció Social i Ciutadania, 9: 45-50.

Izquierdo Escribano, A. (1996) *La inmigración inesperada*. Madrid: Trotta.

King, R. (ed.) (2001) *The Mediterranean Passage. Migration and New Cultural Encounters in Southern Europe*. Liverpool: Liverpool University Press.

Miguel Luken, V. de, Rodríguez García, D., Solana Solana, M., Pascual de Sans, A. (2012) *La Població immigrada a Catalunya: consideracions sobre les seves condicions d'assentament i integració a partir de les dades de l'ENI 2007*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Moreno, F.J., Bruquetas-Callejo, M. (2011) *Inmigración y Estado de bienestar en España*. Barcelona: Obra Social la Caixa, CSIC, Col. Estudios Sociales 31.

Muñoz, F., Izquierdo, A. (1989) "L'Espagne, pays d'immigration", *Population*, 44 (2): 257-89.

Oliver Alonso, J. (2006) *España 2020: Un mestizaje ineludible. Cambio demográfico, mercado de trabajo e inmigración en las comunidades autónomas*. Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms.

Pajares, M. (2010) *Inmigración y mercado de trabajo. Informe 2010*. Madrid: Observatorio Permanente de la Inmigración 25, Ministerio de Trabajo e Inmigración.

Pérez-Díaz, V. et al. (2001) *España ante la inmigración*, Barcelona: Fundació la Caixa, Colección Estudios Sociales, 8.

Rodríguez García, D.; Solana Solana, M.; De Miguel Luken, V.; Pascual De Sans, À. (2013) "La integración de la población inmigrada en Cataluña: un análisis a partir de la encuesta nacional de inmigrantes de 2007, y una aproximación al impacto posterior de la crisis económica", Biblio 3W. Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales, XVIII (1040): <https://uab.academia.edu/DanRodriguezGarcia>

Solé, C. (1981) La integración sociocultural de los inmigrantes en Cataluña. Madrid: CIS.

Zapata-Barrero, R. (2004) Inmigración, innovación política y cultura de acomodación en España. Barcelona: Fundación CIDOB.

Webgrafia:

International Organization for Migration (IOM): <http://www.iom.int/>

Global Migrant Origin Database - Interactive Map: <http://migrationsmap.net>

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR): <http://www.unhcr.org>

Immigration Data Hub - MPI: <http://www.migrationinformation.org/datahub/>

The Age of Migration (Castles and Miller) - Website: <http://www.age-of-migration.com>

Eurostat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>

EU Immigration Portal - European Commission: <http://ec.europa.eu/immigration/>

Instituto Nacional de Estadística (INE): www.ine.es

Observatorio Permanente Inmigración: <http://extranjeros.mtin.es/es/ObservatorioPermanenteInmigracion/>

Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat): <http://www.idescat.cat/poblacioestrangera/>

MigraCat (Observatori de la Immigració a Catalunya): <http://www.migracat.cat/>

Direcció General per a la Immigració, Generalitat de Catalunya: <http://www.gencat.cat/bsf/immigracio>

Museu d'Història de la Immigració de Catalunya: <http://www.mhic.net/>

Portal de la Immigració a Barcelona: <http://oslo.geodata.es/acsar/estudi-immigracio.php>

2. Relacions interculturals

Cultura i diversitat:

Aguirre Baztán, A. (ed.) (1993) Diccionario temático de Antropología. Barcelona: Boixareu Universitaria.

Barañano, A. et al. (coords.) (2007) Diccionario de las Relaciones interculturales. Diversidad y globalización. Madrid: Complutense.

Barfield, T. (ed.) (2001) Diccionario de antropología. Barcelona: Bellaterra.

Barth, F. (1976) Los grupos étnicos y sus fronteras. La organización social de las diferencias culturales. México: FCE.

Bastide, R. (1970) El prójimo y el extraño. El encuentro de las civilizaciones. Buenos Aires: Amorrortu.

Bohannon, P. (1996) Para raros nosotros. Introducción a la antropología cultural. Madrid: Akal Ediciones.

Kahn, J.S. (ed.) (1975) El concepto de cultura: textos fundamentales. Barcelona: Anagrama.

- Kottak, C. (2007) *Introducción a la Antropología Cultural. Espejo para la humanidad*. Madrid: McGraw-Hill.
- San Román, T. (1996) *Los muros de la Separación. Ensayo sobre alterofobia y filantropía*. Madrid/Bellaterra: Tecnos/Servei de Publicacions de la UAB.
- Todorov, T. (1988) *Cruce de culturas y mestizaje cultural*. Madrid: Jucar.
- Todorov, T. (1991) *Nosotros y los Otros*. Madrid y México: Siglo XXI.
- Touraine, A. (1998) *¿Podemos vivir juntos? Iguales y diferentes*. Madrid: PPC.
- Valdés, M. (2007) "Etnocentrismo y relativismo cultural". En: A. Barañano, J.L. García, M. Cátedra y M.J. Devillard (coords.) *Diccionario de las Relaciones interculturales. Diversidad y globalización*. Madrid: Complutense, pp. 132-136.
- Wyn Davies, M. (2005) *Antropología para principiantes*. Buenos Aires: Era Naciente.
- Integració d'immigrants i minories:
- AA.VV (1998) *La interculturalidad que viene*. Barcelona: Icaria.
- Alba, R.; Nee, V. (1997) "Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration", *International Migration Review*, 31 (4): 826-75.
- Aparicio, R. (2005) "¿Qué es eso que llamamos integración?", *Tiempo de Paz*, 76: 37-47.
- Aparicio, R.; Tornos, A. (2009) "Migraciones, diversidad cultural y teoría de la cultura", *Papers Revista de Sociología*, 94: 139-153.
- Baumann, G. (2001) *El enigma multicultural. Un replanteamiento de las identidades nacionales, étnicas y religiosas*. Barcelona: Paidós.
- Brah, A. (1996) *Cartographies of Diaspora. Contesting identities*. London: Routledge.
- De Lucas, J. (1999) *Derechos de las minorías en una sociedad multicultural*. Madrid: Consejo General del Poder Judicial.
- Delgado, M. (1998) *Diversitat i integració*. Barcelona: Empúries.
- Giménez, C. (2010) *El interculturalismo: Propuesta conceptual y aplicaciones prácticas*. Zarautz, Ikuspegi: Observatorio Vasco de Inmigración.
- Gordon, M. (1964) *Assimilation in American Life: the Role of Race, Religion, and National Origins*. New York: Oxford University Press.
- Grillo, R. (1998) *Pluralism and the Politics of Difference: State, Culture, and Ethnicity in Comparative Perspective*. Oxford: Clarendon Press.
- Gualda, E. (2001) *Integración Social de los inmigrantes y modelos teóricos que la explican*. Huelva: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Huelva.
- Gutman, A. (ed.) (2003) *El multiculturalismo y la política del reconocimiento*. México: F.C.E.
- Heller, A.; Zolberg, A. R. (1996) *The Challenge of Diversity. Integration and Pluralism in Societies of Immigration*. Vienna: Avebury.
- Joppke, C. (2004) "The retreat of multiculturalism in the liberal state: theory and policy", *The British Journal of Sociology*, 55 (2): 237-57.
- Kymlicka, W. (1996) *Ciudadanía multicultural. Una teoría liberal de los derechos de las minorías*. Barcelona: Paidós.

- Maalouf, A. (2004) *Identidades asesinas*. Madrid: Alianza.
- Martiniello, M. (1998) *Salir de los guetos culturales*. Barcelona: Bellaterra.
- Modood, T. (2007) *Multiculturalism: A Civic Idea*. Oxford: Polity Press.
- Moreras, J. (2000) "Islamofobia: ¿un nuevo término en el vocabulario de la exclusión?". En: Informe Anual sobre el racismo en el Estado Español, Barcelona: SOS Racismo-Icaria, pp. 126-135.
- Parekh, B. (2006) *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. London: Macmillan.
- Penninx, R. (2005) "Integration of migrants: economic, social, cultural and political dimensions". En: M. Macura, A. MacDonald, y W. Haug (eds.) *The new demographic regime. Population challenges and policy responses*, New York & Geneva: United Nations, pp. 137-152.
- Portes, A.; Zhou, M. (1993) "The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants among Post-1965 Immigrant Youth", *The Annals*, 530: 74-96.
- Pujadas, J. J. (1993) *Etnicidad. Identidad cultural de los pueblos*. Madrid: Eudema.
- Putnam, R. (2007) "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century", *The 2006 Johan Skytte Prize Lecture, Scandinavian Political Studies*, 30 (2): 137-174.
- Rex, J.; Mason, D. (eds.) (1994) *Theories of race and ethnic relations*. Cambridge: CUP.
- Rodríguez García, D. (2010) "Beyond Assimilation and Multiculturalism: A Critical Review of the Debate on Managing Diversity", *Journal of International Migration and Integration*, 11 (3): 251-271.
<https://uab.academia.edu/DanRodriguezGarcia>
- Rodríguez García, D. (2010) Retos y tendencias en la gestión de la inmigración y la diversidad en clave transatlántica, *Documentos CIDOB Migraciones* 21, Barcelona: Fundació CIDOB.
<https://uab.academia.edu/DanRodriguezGarcia>
- Rumbaut, R.; Portes, A. (eds) (2001) *Ethnicities: Children of Immigrants in America*. Berkeley: University of California Press.
- San Román, T. (1985) "Antropología Aplicada y relaciones étnicas", *REIS*, 27: 175-183.
- San Román, T. (comp.) (1994) *Entre la marginación y el racismo. Reflexiones sobre la vida de los gitanos*. Madrid: Alianza Universidad.
- Solé, C.; Alcalce, R. (2002) "El concepto de integración desde la sociología de las migraciones", *Migraciones*, 12: 9-41.
- Stolcke, V. (1994) "Europa: Nuevas fronteras, nuevas retóricas de exclusión". En: VV.AA. *Extranjeros en el paraíso*, Barcelona: Virus, pp. 235-267.
- Stolcke, V. (2004) "¿Qué entendemos por integración social de los inmigrantes?". En: F. Checa, J.C. Checa y A. Arjona (eds.) *Migración y derechos humanos*. Barcelona: Icaria, pp. 17-46.
- Vertovec, S. (1999) "Més multi, menys culturalisme: l'antropologia de la complexitat cultural i les noves polítiques del pluralisme", *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 15: 8-21.
- Vertovec, S.; Baumann, G. (2009) *Conceiving Multiculturalism: From Roots to Rights*. London: Routledge.
- Werbner, P.; Modood, T. (eds.) (1997) *Debating Cultural Hybridity. Multicultural Identity and the Politics of Anti-Racism*, London: Zed Books.

Webgrafia:

Declaración Universal de los Derechos Humanos: <http://www.unhcr.ch/udhr/lang/spn.htm>

Migracions i relacions interculturals 2014 - 2015

Mapahumano: <http://mapahumano.fiestras.com>

Tribes: <http://www.bbc.co.uk/tribe/index.shtml>

S.O.S Racisme Catalunya : <http://www.sosracisme.org>

Museu Etnològic de Barcelona: www.museuetnologic.bcn.cat